

ISSN 2227-2844

ВІСНИК

**ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА**

№ 16 (251) СЕРПЕНЬ

2012

ВІСНИК

ЛУГАНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

№ 16 (251) серпень 2012

Засновано в лютому 1997 року (27)
Свідоцтво про реєстрацію:
серія КВ № 14441-3412ПР,
видане Міністерством юстиції України 14.08.2008 р.

Збірник наукових праць внесено до переліку
наукових фахових видань України
(педагогічні науки)
Постанова президії ВАК України від 14.10.09 №1-05/4

Журнал включено до переліку видань реферативної бази даних
«Україніка наукова» (угода про інформаційну співпрацю
№ 30-05 від 30.03.2005 р.)

Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 10 від 27.04.2012 року)

Виходить двічі на місяць

Засновник і видавець –
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – доктор педагогічних наук, професор **Курило В. С.**

Заступники головного редактора –

доктор педагогічних наук, професор **Савченко С. В.**

Випускаючі редактори –

доктор історичних наук, професор **Бур'ян М. С.,**

доктор медичних наук, професор **Виноградов А. О.,**

доктор філологічних наук, професор **Галич О. А.,**

доктор філологічних наук, професор **Глуховцева К. Д.,**

доктор педагогічних наук, професор **Горошкіна О. М.,**

доктор сільськогосподарських наук, професор **Конопля М. І.,**

доктор філологічних наук, професор **Синельникова Л. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Харченко С. Я.**

Редакційна колегія серії «Педагогічні науки»:

доктор педагогічних наук, професор **Ваховський Л. Ц.,**

доктор педагогічних наук, професор **Гавриш Н. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Докучаєва В. В.,**

доктор педагогічних наук, професор **Лобода С. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Максименко Г. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Ротерс Т. Т.,**

доктор педагогічних наук, професор **Сташевська І. О.,**

доктор педагогічних наук, професор **Хриков Є. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чернуха Н. М.,**

доктор педагогічних наук, професор **Чиж О. Н.**

Редакційні вимоги

до технічного оформлення статей

Редколегія «Вісника» приймає статті обсягом 4–5 сторінок через 1 інтервал, повністю підготовлених до друку. Статті подаються надрукованими на папері в одному примірнику з додатком диска. Набір тексту здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, *.rtf) шрифтом № 12 (Times New Roman) на папері формату А-4; усі поля (верхнє, нижнє, правє й лівє) — 3,8 см ; верхній колонтитул — 1,25 см , нижній — 3,2 см .

У верхньому колонтитулі зазначається: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № ** (***) , 2012.

Статті у «Віснику» повинні бути розміщені за рубриками.

Інформація про УДК розташовується у верхньому лівому кутку без відступів (шрифт нежирний). Ініціали і прізвище автора вказуються в лівому верхньому кутку (через рядок від УДК) з відступом 1,5 см (відступ першого рядка), шрифт жирний. Назва статті друкується через рядок великими літерами (шрифт жирний).

Зміст статті викладається за планом: постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями; аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання цієї проблеми та на які спирається автор; виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується ця стаття; формулювання цілей статті (постановка завдання); виклад основного матеріалу дослідження з певним обґрунтуванням отриманих наукових результатів; висновки з цього дослідження й перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Усі перелічені елементи повинні бути стилістично представлені в тексті, але графічно виділяти їх не треба.

Посилання на цитовані джерела подаються в квадратних дужках після цитати. Перша цифра — номер джерела в списку літератури, який додається до статті, друга — номер сторінки, наприклад: [1, с. 21] або [1, с. 21; 2, с. 13–14]. Бібліографія і при необхідності примітки подаються в кінці статті після слова «Список використаної літератури» або після слів «Список використаної літератури і примітки» (без двокрапки) у порядку цитування й оформляються відповідно до загальноприйнятих бібліографічних вимог. Бібліографічні джерела подаються підряд, без відокремлення абзацем; ім'я автора праці (або перше слово її назви) виділяється жирним шрифтом.

Статтю закінчують 3 анотації обсягом 8 рядків українською, російською та англійською мовами із зазначенням прізвища, ім'я та по-батькові автора, назви статті та ключовими словами (3–5 термінів).

Стаття повинна супроводжуватися рецензією провідного фахівця (доктора, професора).

На окремому аркуші подається довідка про автора: (прізвище, ім'я, по батькові; місце роботи, посада, звання, учений ступінь; адреса навчального закладу, кафедри; домашня адреса; номери телефонів (службовий, домашній, мобільний).

© ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2012

ЗМІСТ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

1. **Жевакіна Н. В.** Визначення сутності поняття безробіття в соціальному забезпеченні..... 5
2. **Маркова Н. В.** Державні соціальні гарантії у сфері соціального захисту..... 13
3. **Акіншева І. П.** Агенти політичної соціалізації..... 21
4. **Дєдов Є. Г.** Самоменеджмент в соціальній роботі..... 25
5. **Філіппов Ю. М.** Основні складові проблеми працевлаштування випускників навчальних закладів..... 31

ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ

6. **Сєчка С. В.** Становлення руху студентських будівельних загонів на території України (60-ті рр. XX ст.)..... 41
7. **Калуга Т. О.** Методологічні аспекти дослідження понятійно-термінологічної системи вітчизняної педагогіки. 20-30 хроків XX століття..... 49
8. **Івченко Т. В.** Створення нової системи підготовки робітничих кадрів в Україні у 40-х рр. XX століття..... 56
9. **Камакіна Н. В.** Ретроспективний аналіз заходів з покращення навчання іноземних мов у школах України (60-80 роки XX століття)..... 62
10. **Чертова К. М.** Розвиток соціального виховання школярів в Україні у другій половині XX століття..... 70

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

11. **Гаміна Т. С.** Спілкування батьків з дітьми – основа сімейного виховання..... 82
12. **Песоцька О. П.** Робота з батьками наркозалежної дитини.... 91
13. **Мурашкевич О. А.** „Школа неформальних лідерів” як форма профілактики вживання психоактивних речовин підлітками..... 98
14. **Лосєв В. П.** Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в роботі служби у справах дітей Луганської обласної державної адміністрації..... 105

НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

15. **Островська Н. О.** Основні складові соціально-педагогічної діяльності щодо формування усвідомленого батьківства молоді..... 115

16.	Степаненко В. І. Сутність і зміст профілактики асоціального впливу релігійних культів на підлітків у соціально-педагогічному середовищі.....	123
17.	Пігіда В. М. Форми й методи соціально-педагогічної підтримки дітей трудових мігрантів у системі взаємодії соціальних служб та навчальних закладів.....	129
18.	Ємцева Е. Г. Система діяльності центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді з трудової соціалізації старшокласників.....	137
19.	Валика К.С. Діяльність державної служби зайнятості з професійної орієнтації учнівської молоді.....	145

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

20.	Гужва Т. М. Критерії сформованості професійних цінностей майбутніх соціальних працівників.....	156
21.	Лей В. О. Ландшафтна педагогіка в структурі педагогічної підготовки студентів інженерно-екологічного профілю.....	160
22.	Высоцкая Е. В. Роль изучения предмета „гражданское воспитание” в воспитании толерантной личности учащейся молодежи в школах Канады	170
23.	Хижняк О. В. Основні напрями підготовки майбутніх вчителів в системі вищої освіти Великобританії.....	176
24.	Некрутенко О. Б. Філософсько-педагогічні основи спадщини О. С. Нілла.....	184
25.	Мальцева Т. Є. Удосконалення змісту соціальної роботи....	193
26.	Світлична С. Ю. Зміст, форми та методи організації навчання у недільних школах Великої Британії, як центру просвітницької діяльності для найбільш вразливих верств населення в історико - педагогічному аспекті.....	198
	Відомості про авторів.....	208

ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ

УДК [37. 015. 31 : 316. 362] : 316. 454. 52 – 053.5 – 0.55.52

Т. С. Гаміна

СПІЛКУВАННЯ БАТЬКІВ З ДІТЬМИ – ОСНОВА СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

Слово – це ніби той місток, через
який наука виховання переходить
у мистецтво, майстерність

В.Сухомлинський

Спілкування є необхідною умовою існування людини. Воно включає всю різноманітність духовних та матеріальних форм життєдіяльності, є одним із основних чинників та джерел психологічного розвитку. Потреба в спілкуванні має загальнолюдський характер і є однією з фундаментальних соціальних потреб людини в історії.

Інтерес до проблеми спілкування сягає в далеке минуле. Скільки існує людство, стільки існує й спілкування. Останнім часом у зв'язку зі збільшенням ролі людського чинника в розвитку суспільства феномен спілкування активно досліджують науковці – суспільствознавці, філософи, соціологи, психологи, педагоги (Абрамович С., Чікарькова М., Арват Ф., Кириленко С., Коваленко Є., Щербань П., Мудрик А., Каган М., Кузин Ф., Кан-Калик В., Петровська Л., Сухомлинський В. та ін.). Учені вбачають у цій проблемі саме той вузол питань, який неможливо обійти, вирішуючи завдання, що стоять перед сім'єю, школою, громадськістю, виконуючи соціальне замовлення держави на виховання вільної, свідомої, активної особистості. Проблему спілкування В. О. Сухомлинський назвав найлюдянішою. Він писав, що там, де немає її культивування, „ніякими хитро розумними організаційними залежностями, ніяким підпорядкуванням і керівництвом неможливо відшкодувати вбогості виховання”.

Мета статті показати, що в процесі спілкування в сім'ї відбувається узгодження взаємних потреб, сприйняття та інтерпретація поведінки один одного, вироблення загальної позиції та уявлень. Тому особливості сімейного спілкування мають значний вплив на формування і розвиток особистості дитини.

Однозначного підходу в науці до вивчення спілкування немає. Спілкування розглядають: *як вид людської діяльності, її компонент, невід'ємний атрибут; складне явище комунікації, діяльності, відносин; персоніфікована форма суспільних відносин, їх особистісна форма; явище, тісно пов'язане з відносинами, яке розглядається в єдності з*

відображенням та зверненням; специфічна форма спільної діяльності; специфічна система міжособистісних взаємозв'язків тощо.

Більшість учених трактує **спілкування як специфічний засіб взаємодії та взаємовпливу людей**. З допомогою спілкування відбувається обмін інформацією, а також процес взаємного двостороннього розвитку й формування світогляду, поглядів, почуттів і переконань, установок і поведінки, тобто духовне й моральне становлення особистості загалом.

Спілкування – одна з універсальних форм активності особистості (разом з пізнанням, працею і грою), яка виявляється у встановленні й розвитку контактів між людьми, у формуванні міжособистісних стосунків і породжується потребами в спільній діяльності.

Спілкування – це взаємодія, призначення якої – зміна одним суб'єктом намірів, поглядів, переконань, дій, взагалі поведінки іншого суб'єкта або у власних інтересах, або на користь соціуму.

Спілкування – „це процес взаємного обміну думками та емоціями поміж людьми, інакше кажучи, обмін інформацією при їх безпосередньому або груповому контакті” [3, 55].

У спілкуванні здійснюються раціональний, емоційний та вольовий взаємовплив та взаємодія індивідів, виявляється й формується спільність настроїв, думок, поглядів, досягається взаєморозуміння, здійснюється передача та засвоєння манер, звичок, стилю поведінки, створюються згуртованість та солідарність, що характеризують колективну діяльність. Спілкування відіграє чималу роль у формуванні та передачі засобу життя.

Спілкування виступає однією з найважливіших умов виявлення й розкриття краєвих сторін особистості, формування її свідомості й самосвідомості, стимулятором її розвитку: спілкуючись з іншими людьми, аналізуючи ставлення інших людей до себе, рефлексуючи, людина виявляє потребу в самовдосконаленні та реалізує її в процесі самовиховання.

Виділяють два типи спілкування – рольове й особистісне. **У рольовому спілкуванні** люди діють спільно як представники однієї соціальної спільності. Наприклад, рольовим буде спілкування школяра з учителем. Рольове спілкування регламентоване прийнятими в суспільстві правилами й специфікою стосунків.

Особистісне спілкування вільніше, не зв'язане суспільними регулюваннями й обмеженнями, залежить від індивідуальних особливостей осіб, які вступили в спілкування, і взаємин між ними. Приклади особистісного спілкування – дружня бесіда, відносини між членами однієї сім'ї.

Фахівці стверджують, що особистісне спілкування цементує сімейні стосунки. По тому, про що та як розмовляє подружжя вдома, можна судити, наскільки довірливі й міцні стосунки панують у їхній

сім'ї. Можна перетворитися на чужих людей, яких поруч утримує лише звичка, або елементарно вам нікуди піти, якщо ви:

§ практично не спілкуєтесь один з одним, хіба що на рівні: „З чим тобі зробити бутерброд?” і т. ін. Кожен з подружжя зайнятий своїми справами й думками;

§ постійно критикуєте один одного: „Це просто неможливо їсти”, „Ну й фігура в тебе” та ін. Форма критики залежить від виховання подружжя й величини бажання боляче „вкусити” один одного. Ви погано уявляєте собі, що твориться в душі вашої другої половини, що вона відчуває насправді, про що мріє, до чого прагне;

§ із захватом обговорюєте поведінку спільних знайомих, особисте життя сусідів. Подружжя начебто спілкується один з одним, але на досить поверхневому рівні. Само по собі обговорення світського життя, політики, новин культури, кіно непогано, але не повинно складати основу сімейного спілкування.

По-справжньому довірливі стосунки вибудовуються між подружжям та служать справжньою підтримкою один одному, якщо подружжя обговорює:

§ плани один одного, тобто що ви збираєтесь робити найближчим часом, які завдання повинні вирішити, які складнощі можуть зустрітися і як їх здолати тощо. У нещасних сім'ях якраз не прийнято ділитися планами на місяць. Там усе замкнено й кожен живе своїм життям;

§ наміри один одного. Наприклад, „я хотів би здобути другу освіту, змінити роботу, навчитися водити машину, зайнятися психологією тощо”;

§ життєві інтереси. Якщо подружжя з готовністю обговорює інтереси один одного, це свідчить про справжню близькість між ними;

§ захоплення – хтось захоплюється дайвінгом, тенісом, любить фотографувати, збирає марки, а комусь життєво необхідно з вудкою посидіти біля річки.

І коли людина має можливість розповісти чоловікові або дружині про свої захоплення, не побоюючись засудження, критики або просто байдужості, це вже прояв довіри. І свідчення, що друга половина з розумінням ставиться до захоплень та інтересів іншого, тобто, по суті, до його внутрішніх потреб.

Фахівці вважають, аби в сім'ї запанувала довіра та взаєморозуміння, подружжю треба присвячувати цим темам від двадцяти хвилин до години в день.

Дитина теж має завжди відчувати вашу турботу, любов та тепло. Навіть за величезної завантаженості знайдіть кілька хвилин, щоб уранці побажати дитині доброго ранку, поцілувати її, пожартувати, подивитися з вікна й помахати рукою. Дитина також посміхнеться вам та відчує захищеність, вашу любов, тривогу й турботу. Це зовсім не дрібниці.

Батьки повинні знати, чим живе, цікавиться, що любить їхня дитина, дивитися, з ким вона дружить, з ким та в що грається, що читає, як розуміє прочитане. Психологи вважають: коли дитина до п'яти років не мала емоційно теплих контактів з батьками (особливо з матір'ю), то цю прогалину у вихованні майже неможливо ліквідувати й доведеться розплачуватися через 10–15 років, коли духовний світ сина чи доньки буде „закритим” для вас.

Як правило, батьки в першу чергу стежать за тим, щоб задовольнити фізичні потреби своїх дітей (потреба в їжі, питті й одязі, у захисті від небезпеки, а також потреби в ласці й обіймах).

Набагато складніше поклопотатися про емоційні потреби дитини. Для цього батьки повинні приділяти їй свою доброзичливу увагу й зрозуміти, чого вона потребує, поважати дитину як особистість, втішати її в хвилини суму й зміцнювати її самооцінку. Кожен з цих найважливіших елементів турботи про дитину знаходить віддзеркалення в тому, як ви її слухаєте, розмовляєте з нею й підходите до вирішення проблем, які виникають. Кожне ваше слово повідомляє дитині щось про неї саму й про взаємини між вами. Приділяйте *увагу тому, що хоче сказати дитина, виявляючи невідроблене бажання зрозуміти її думки й відчуття*.

Кращий спосіб досягти слухняності від дитини – пояснити їй, що ви відчуваєте, коли вона погано поводить ся та чого ви від неї хочете. Як правило, дітям не подобається, коли їхні батьки невдоволені. Можливо, вони просто не усвідомлюють, як відбивається на вас їхня поведінка, або їхні прагнення задовольнити власні бажання беруть верх над увагою до ваших почуттів. Заявивши про свої почуття, бажання й потреби, батьки забезпечують дитину дуже важливою інформацією. Маючи її у своєму розпорядженні, дитина може вирішити, чи варто їй продовжувати поводитись по-старому або віддати перевагу іншим формам поведінки.

Виявлення своїх почуттів та бажань дитини включає три основні кроки (М. Девіс, 2008):

1) Опишіть ситуацію. Перший крок – уміння описати ситуацію так, щоб дитина зрозуміла, чим саме ви невдоволені. „Вітю, вже майже дванадцять, а в чверть на першу ти маєш бути на репетиції”. Зверніть увагу, що кожна репліка повинна починатися з опису ситуації, за чим іде пояснення того, у чому полягає проблема. Інколи одного опису ситуації вистачає для того, щоб проблема була усунена.

2) Другий крок у виявленні своїх відчуттів при спілкуванні з дітьми – використання „я-вислову”, у якому батьки беруть відповідальність за свої почуття. „Я вкрай жалюгідний тому, що...”. „Я-вислови” служать позитивною альтернативою „Ти-висловам”. Виявляючи свої погляди й думки за допомогою „ти-висловів”, батьки перекладають відповідальність за свої відчуття на іншу людину: „Ти мене засмучуєш”; „Ти невдячний”; „Тебе абсолютно не хвилюють мої потреби”. Зверніть увагу, наскільки суворо й агресивно звучать ці

репліки. А тепер переведемо їх у „я-вислови”: „Я дуже засмучений”; „Я відчуваю образу та неповагу до себе” – це зріліші реакції, які мають набагато більше шансів бути почутими.

3) Третій крок – повідомити дитині про те, чого ви хочете та чому вимагаєте зміни описаної вами ситуації. У ряді випадків цей крок виявляється зайвим, оскільки до цього моменту, як тільки батько опише ситуацію та почуття, що виникають у нього, проблема вже буде вирішена. Якщо ж цього не відбувається, слід чітко висловити свої потреби та бажання.

Чого слід уникати в розмові з дітьми:

§ *Оцінних думок.* Засуджувальні „ти-вислови” звучать як звинувачення й напади на дитину. Вони містять принизливу оцінку: „ти поганий (погана)”. Крім того, прагнення звинуватити іншого заважає батькам точно виявити власні думки, почуття й потреби.

§ *Образливі ярлики.* Глобальні узагальнення типу „ледар”, „задавака”, „нікчемний”, „безвідповідальний”, „егоїст” звучать набагато принизливіше, ніж вираження своєї незадоволеності конкретними формами поведінки.

§ *Читання нотацій та моралізаторство.* Нікому не подобається чути, що він не правий. А якщо батьки починають читати нотації, чому дитина не права та чому вона повинна змінитися, це лише ще більше ускладнить ситуацію. Діти дуже швидко вчаться „вставляти затички” у вуха, як тільки їм починають читати мораль.

§ *Команди.* Командування має на увазі нерівність та відсутність пошани до іншого, що в багатьох дітей автоматично викликає дух опору. Дітям не подобається, коли ними зневажають та вказують на їхній підлеглий стан.

§ *Погрози.* Вони сприяють лише залякуванню, заставляючи дитину підкорятися батькам із страху. Чим більше страху в стосунках, тим менше залишається місця для пошани й турботи.

§ *Негативні порівняння.* Негативні порівняння не лише містять оцінку „ти поганий”, але й примушують дитину відчувати себе неповноцінною на тлі інших. Такі вислови викликають у дітей бажання захищатися, а не намагатися зрозуміти почуття батьків і поводитися уважніше стосовно їх.

У підлітковому й ранньому юнацькому віці особлива роль емоційної функції спілкування виявляється в двох аспектах: у здобутті досвіду емоційних стосунків з людьми й у розвитку емоційного сприйняття навколишньої дійсності. Наукою встановлено, що ті діти, які відчували дефіцит спілкування й у зв'язку з цим не змогли успішно вирішити свої дитячі або підліткові конфлікти, коли зростають та стають батьками, часто виявляються не здатними встановити тісний емоційний зв'язок зі своєю дитиною.

Спілкування з підлітком може виявитися нелегким завданням, оскільки вони проходять етап розвитку, коли відчуття й думки людей

сприймаються особливо гостро. Потреба підлітка знайти незалежність від своїх батьків може створювати розрив між двома поколіннями, який інколи здається непереборним. Положення ще більш посилюється тим, що батьки, турбуючись про безпеку й майбутнє дитини, нерідко вдаються до втручання в її життя, маніпуляцій або докорів, чого вони ніколи не дозволили б стосовно інших дорослих.

Батькам необхідно навчитися активно слухати підлітків, а також ділитися з ними особистою інформацією про себе. Потрібно навчитися ефективно виявляти свої думки, почуття й потреби, контролювати надмірні емоції й брати до уваги різницю у владі між вами й підростаючими дітьми. Особливо сприйнятливі підлітки до лицемірства й маніпуляцій; над усе вони цінують правду й відвертість. У спілкуванні з підлітками постійно впливають одні й ті самі теми: одяг, зачіска, музика, друзі, любов, секс, телевізор, комп'ютер, уроки, вільний час, кишенькові гроші, алкоголь, тату й пірсинг, прибирання кімнати тощо. Батьки повинні навчитися говорити про все це з підлітками відкрито, чесно й послідовно та зуміти порозумітися з ними, враховуючи їхній вік та їхні індивідуальні особливості.

Щоб закласти фундамент спілкування з підлітком, батькам необхідно звернути увагу на те, що вони говорять йому, спілкуючись у домашній обстановці. Упродовж декількох днів записуйте, що сказали підліткові протягом дня. Який відсоток реплік був продиктований бажанням контролювати дії дитини? Який відсоток був продиктований прагненням полегшити собі життя або задовольнити власні потреби? Скільки з ваших реплік виявилися критичними, гнівними, нешанобливими? Скільки разів ви допитували свою дитину? А скільки реплік можна віднести до ясних висловів?

Якщо батьки вибрали тему, яку хочуть обговорити з підлітком, то врахуйте такі рекомендації: *призначте час обговорення* проблемного питання; *почніть з похвали*: „Спасибі, що погодився поговорити зі мною. Я ціную твою готовність обговорити цю тему”; визнайте *факт минулих розбіжностей* (якщо обговорювана тема обтяжена минулими конфліктами, можливо, краще попросити вибачення за свої минулі помилки); запрошуйте у *відповідь* реакцію: „А що ти думаєш про це?”. Будьте готові до сильних емоцій, опору, нелогічних аргументів, ультиматумів, звинувачень і подібних реакцій; слухайте *уважно*. Ставте питання „чому?”, аби отримати більше інформації; заохочуйте *дискусію й компроміси*. Запитайте підлітка: „Яке рішення було б справедливим, на твій погляд?”; укладіть *угоду*, перш ніж закінчити розмову: „Якщо я погоджуся на..., ти згоден на...?”.

Дозвольте дитині зростати й жити власним життям. Деякі батьки занадто зациклюються на своїх дітях. Вони схильні втручатися в усі подробиці життя дитини. Це непогано, поки вона маленька й гостро потребує батьківської уваги. Проте підлітки, як правило, не хочуть ставати центром уваги своїх батьків. Порозумівшись із підлітком, батьки

досягнуть більшої близькості в стосунках та зможуть довірити йому вирішення багатьох серйозних проблем, з якими йому належить зіткнутися в майбутньому

Існують зони прийняття й неприйняття батьками своїх дітей і чинники, від яких залежить зміна співвідношення цих зон (ситуації, особистісні якості батьків і дитини). Існують такі складові мови „прийняття” й „неприйняття”:

– оцінка вчинку („Мені шкода, що ти не поділився з сестрою іграшками”) та оцінка особистості („Ти дуже жадібний хлопчик”);

– тимчасова мова („Сьогодні ти не зумів виконати це завдання”) та постійна мова („У тебе ніколи нічого не виходить як слід”);

– невербальні прояви „мови прийняття й неприйняття” (посмішка, погляди, жести, інтонації, пози).

Як дитина дізнається, що батьки приймають або, навпаки, не приймають її?

Список елементів «мови прийняття» та «мови неприйняття»	
«Мова прийняття»	«Мова неприйняття»
Похвала	Оцінка вчинку, а не особистості
Комплімент	Відмова від пояснень
Тимчасова мова	Негативна оцінка особистості
Ласкаві слова	Порівняння не в кращу сторону
Вираження зацікавленості	Постійна мова
Порівняння з самим собою	Вказівка на невідповідність
Схвалення	Ігнорування
Згода	Команди
Позитивні тілесні контакти	Прикази
Посмішка	Підкреслення невдачі
Контакт очей	Ображення
Доброзичливі інтонації	Погроза
Емоційне приєднання	Покарання
Заохочення	«Жорстка» міміка
Вираження своїх почуттів	Погрожуючі пози
Віддзеркалення почуттів дитини	
Похвала	

Таблиця містить вербальні (мовні) та невербальні (немовні) прояви „мови прийняття” та „мови неприйняття”. Батьки повинні пам’ятати, що від невербального оформлення нашого мовлення залежить те, як будуть сприйматися наші слова іншими людьми й дітьми. Батьки

часто відзначають, як легко формулюються фрази „мовою неприйняття” та скільки зусиль, творчих пошуків потрібно, щоб сформулювати фразу „мовою прийняття”, особливо якщо ця фраза виражає не просту згоду й схвалення, а містить елементи незгоди й виховного сенсу. *Між згодою й прийняттям є відмінності.* Легко демонструвати прийняття, у всьому погоджуючись з іншою людиною, набагато важче, не погоджуючись, все-таки вселити в неї впевненість у тому, що ви приймаєте її особистість, зважаєте на неї, хоча й маєте іншу точку зору.

На першому місці серед якостей дитини, яким віддають перевагу батьки, є доброта й якості, пов’язані з турботою про близьких людей, готовністю допомогти, чуйністю та ін. До негативних якостей належать особливості емоційно-регулятивної сфери дитини: запальність, примхливість, образливість, плаксивість тощо. Як не пригадати слова Януша Корчака про дитячі образи: „Сльози впертості та капризів – це слези безсилля й бунту, відчайдушна спроба протесту, заклик про допомогу, скарга на халатність опіки, свідчення того, що життя дітей безрозсудно ускладнюють, прояв поганого самопочуття й завжди страждання”.

Ставлення батьків до такої якості дітей, як самостійність, носить амбівалентний характер – від прийняття до неприйняття (дуже самостійний). Буває, що здібності дитини, яким віддано перевагу, тісно зв’язані, як дві сторони однієї медалі, з тими якостями, які батькам не подобаються (допитливий – що захоплюється).

Фрази, що батьки говорять дітям, можуть бути пов’язані з конкретними проблемами, які стоять перед ними. Ось приклади типових висловів дітей шкільного віку. У дужках наведені варіанти відповідей батьків „мовою прийняття”:

– Тобі все можна, а мені нічого не можна (Давай поговоримо, чого б тобі хотілося. Мене дуже засмучує те, що ти так вважаєш).

– Не лягатиму спати (Так, напевно, тобі хочеться ще пограти, але вже пізно. Скільки часу тобі треба, аби дограти й підготуватися до сну?).

У наведених прикладах найчастіше зустрічаються ситуації відмови дитини, вони створюють для батьків найбільші труднощі у вихованні, оскільки батькам дуже хочеться, щоб діти беззаперечно виконували їхні накази й доручення.

Якщо мати виховує дитину одна, їй доводиться поєднувати різні якості „приймаючих і не приймаючих батьків”. Насправді, мати живе в світі, де їй щось подобається, а чогось немає, вона переживає різні почуття стосовно власної дитини: позитивні й негативні, тому для неї бути „приймаючим та не приймаючим батьком” дуже природньо. Інколи, одягаючи на себе маску „приймаючого батька”, мати виявляється нещирою перед собою й іншими людьми, а це дуже добре можуть відчувати її близькі, у першу чергу діти. Дитина все одно зрозуміє, що батькам не подобається те, як вона поводить. Намагаючись бути добрими, батьки вдають, ніби схвалюють майже всі вчинки дітей. Таку

поведінку називають „нещире прийняття”. Томас Гордон у своїй книзі „Тренінг батьківської ефективності” писав: „Я прийшов до переконання, що „найважчий” батько – солодкомовний, „поблажливий” та невимогливий, який поводить себе так, як нібито він схвалює поведінку дитини, але при цьому мимовільними сигналами показує своє несхвалення”.

У кожного батька чи матері існує певна сфера (або зона) прийняття та неприйняття дитини. Те, яка сфера більше представлена в стосунках із дитиною, насправді залежить від багатьох чинників, але їх умовно можна поділити на три групи:

1) особистість батька чи матері (характер, темперамент, очікування від дитини, стереотипи й установки у вихованні, власний дитячий досвід й ставлення до батьків та ін.);

2) особистість дитини (її вихованість, хворобливість, здібність до навчання, інтелект, активність, порушення психіки та ін.);

3) особливі ситуації (присутність інших людей, ситуація перевірки завдань, поява нових членів сім’ї тощо).

Співвідношення сфер прийняття та неприйняття дитини батьками може змінюватися залежно від різних умов. Наприклад, у ситуації відвідування гостей мати більш уважлиша до поведінки сина за столом, ніж удома, і зона її неприйняття розширюється за рахунок попадання туди тих дій дитини, на які вона вдома не звертає жодної уваги.

Одним з критеріїв діагностики власного ставлення до дитини в аспекті прийняття може стати те, наскільки швидко й легко заповнюється графа „Що мене засмучує в моїй дитині”. Якщо батьку легко назвати недоліки дитини, але важко пригадати її переваги, то такого батька дуже важко назвати приймаючим. Проте навіть ті батьки, які віднесли себе до таких, далеко не завжди можуть показати дитині своє прийняття. Прийняття має бути продемонстровано. Саме тому дуже важливо навчитися говорити „мовою прийняття”.

Список використаної літератури

1. Грехнев В. С. Культура педагогического общения. – М. : Педагогика, 1990. – 185 с. **2. Каган М. С.** Мир общения: Проблема межсубъектных отношений. – М.: Прогресс, 1988 – 280 с. **3. Корчак Я.** Как любить ребенка. – Екатеринбург : У-Фактория, 2004. – 352 с. **4. Мудрик А. В.** Общение в процессе воспитания. Учеб. пособие. – М. : Педагогическое общество России, 2001. – 320 с.

Гаміна Т. С. Спілкування батьків з дітьми – основа сімейного виховання

Дана стаття висвітлює проблему спілкування в сім’ї як специфічний засіб взаємодії та взаємовпливу людей, розкривається зміст поняття спілкування, зони сприйняття й несприйняття батьками своїх дітей.

Ключові слова: спілкування, рольове та особистісне спілкування, «мова сприйняття й несприйняття».

Гамина Т. С. Общение родителей с детьми – основа семейного воспитания

Данная статья освещает проблему общения в семье как специфический способ взаимодействия и взаимовлияния людей; раскрывается содержания понятия общение, зоны принятия и непринятия родителями своих детей.

Ключевые слова: общение, ролевое и личное общение, «язык принятия и непринятия»

Gamina T. S. Communicating with parents of children - the basis of family education

This article highlights the problem of communication in the family as a specific way of interaction and interdependence of people, disclosed the content of the concept of communication, acceptance and rejection band parents for their children.

Keywords: communication, role and personal communication, „the language of acceptance and rejection”.

Стаття надійшла до редакції 26.03.2012 р.

Прийнято до друку 27.04.2012 р.

УДК 364. 692 : 615. 2 : 615. 015. 6 – 053. 4 – 055.52

О. П. Песоцька

РОБОТА З БАТЬКАМИ НАРКОЗАЛЕЖНОЇ ДИТИНИ

Протягом останніх десятиліть для України було типовим зловживання алкоголем та алкоголізм. Поряд з цим за темпами росту захворювання значне місце посідає наркоманія, а у деяких регіонах вона набирає характер епідемії. Наркозалежність – це прояв адиктивної (залежної) поведінки людини.

Проблеми адиктивної поведінки вивчали зарубіжні та вітчизняні вчені Р. Браун, Х. Мілкман, С. Сандервірт, Д. Пайнз, О. Личко, В. Битенський, А. Єгоров, Є. Змановська, В. Рибаків, В. Менделевич, Н. Максимова, Н. Піхтіна, Г. Золотова та інші. Залежно поведінка, стратегії та технології її подолання є однією з актуальних проблем сучасного суспільства, фахівців з соціальної роботи, психології, соціальної педагогіки, медичних працівників. Разом з тим визначено, що соціальне оточення відіграє суттєву роль не тільки у виникненні, а й в

Наукове видання

ВІСНИК

Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(педагогічні науки)

№ 16 (251) серпень 2012

Відповідальний за випуск:

к. п. н., ст. викл. **Н. В. Маркова**

Здано до склад. 27.03.2011 р. Підп. до друку 27.04.2011 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсет. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографічний. Ум. др. арк. 24,3. Наклад 200 прим. Зам. № 107.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Державного закладу

„Луганський національний університет імені Тараса Шевченка”

вул. Оборонна, 2. м. Луганськ, 91011. Тел./факс: (0642) 58-03-20

e-mail: alma-mater@list.ru

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3459 від 09.04.2009 р.